

Gyurcsekné Kisucki Ili

NAGYKÉRI HAGYOMÁNYOK, NÉPI SZOKÁSOK

Gyurcsekné Kisucki Ili

Nagykéri hagyományok, népi szokások

A kötet megjelenését támogatta
a Jobbágy Károly Alapítvány, Balassagyarmat

Szakmai közreműködés:
Krizsan Andrea és Fazekas Ágnes

Gyurcsekné Kisucki Ili

Nagykéri hagyományok, népi szokások

KT KÖNYV- ÉS LAPKIADÓ KFT.
KOMÁROM
2005

Bevezető

Egy ember, aki szép ifjú volt és világot indult látni, egy útból nem tért haza, csak sok-sok év múlva Mikor újra hazajött, így sóhajtott fel: „Amerika, itt van Amerika! Mindenki ismer, messziről szólítanak, hívnak egy baráti beszélgetésre, csak most jöttem rá, hogy mit veszítettem, hogy elhagytam ezt a falut. Visszamegyek, mindent elintézek és „haza”jövök. Nagybetűvel írva - HAZA, Nagykérre.”

Mindezt azért írtam le, hogy ha valaki kételkedne hitében, megerősítsem, hogy otthon mindig „Amerika” van, persze olyan, ki milyet teremt magának...

Ne csak a messziről jöttet hívjuk beszélgetésre, hisz itt vagyunk egymásnak, beszéljünk.

Szüleim és nagyszüleim emléke, az elmúlt idők tisztelete, a falum iránt érzett szeretet és alázatos kötelességérzet ösztökélt e könyv megírására, és remélem, fáradtságom nem volt hiábavaló.

Köszönettel tartozom a könyv létrejöttéért: a Jobbágy Károly Alapítványnak - Balassagyarmat (Magyarország) - az anyagi támogatásért; Magyar Bélának, az Érsekújvári Regionális Művelődési Központ szakelőadójának és mindazoknak, akik elbeszéléseikkel, visszaemlékezéseikkel segítettek, biztattak és gazdagították e kiadvány tartalmát.

A szerző

Nagykéri képes krónika

Nagykér régebbi nevei: Nyitrakér, Nyitránagykér, Kiskér, Nagykér, mind egybe Nyitránagykér (szlovákul Milanovce), most pedig újra Nagykér (szlovákul Veľký Kýr).

Érsekújvártól 25 km-re, Nyitrától 15 km-re, a Nyitra folyó két ága között terül el. Fő terünet Nepomuki Szent János szobra díszíti.

Rohamosan fejlődő falu volt az elmúlt években. Fejlődését az öregebbek szerint annak köszönheti, hogy a környéken elsőnek volt temploma 10,15, sőt még 20 km-es körzetből is Nagykérrre jártak templomba, de még a nagyurak is. Aztán meg a nagykéri búcsú, amit szeptember 14-e után való vasárnap és hét-főn tartottunk és máig is megtartjuk, valamikor ez kétnapos nagy vásár volt a faluban. Még Debrecen környékéről is jöttek ide a vásárra (ez valóban a régi naptárakban ki is volt jelölve). Libát, csibét, téli ruhát és mézeskalácsot, egyszóval a kosárkötésen keresztül teknőt, csizmát, mindent meg lehetett vásárolni és eladni. Sokáig híres volt a nagykéri csizma, melyet még az 50-es években is készítettek, bár a faluban már nem is viselték. De 3-4 susztermester a községtől kijelölt helyen még sokáig készítette. Főleg Zoboraljáról, Zsire (Zsére) és Gerencse (Gerencsér) környékéről jártak ide csizmát csináltatni.

A falu döntő többsége a Száraz vezetéknevet viselte, és mivel a legtöbb keresztnév is József, János, no meg István volt, nagyon érdekes melléknevek is voltak. Ezt nálunk úgy mondták: „csúfnév”, de az én részemről nem is mondanám annak, mert nagyon érdekesek. Például: Pincsi, Bíró, Kokas, Szungyi, Szúnyog, Begyes, Munó, Bugli, Skop, Borjú, Buják, Gyukós, Cocino, Egerke, Pocik, Kis, Nagy, More, Cigány, Szedres... és még sorolhatnám. Sőt még egy-egy melléknévhez érdekes történet is fűződik, kire hogy ragadt rá. De már lassan feledésbe merülnek, mert falunk lakosságának többsége idegent választ élettársul; habár valamikor ezt megbírálták. Nagymamám mindig ezt szokta mondani: „*Minden rendes lány talál a maga falujában...*”

Nagykéren Mindenszentek után, november 1-jén vették kezdetüket a téli szokások: tollfosztás, fonás, kosárkötés, majd később a disznóölés és a hiedelmek.

TOLLFOSZTÁS

Minden ügyes háziasszonynak voltak libái, amit a nyár folyamán egyszer-kétszer megkopasztott. A tollat összeszedte, így kezdte már gyűjteni lányának a stafírungot: dunyhát két vánkossal. Télen a szomszédasszony, komasszony, no meg egy-két jó ismerős segítségével a tollat megfosztották. Ez a segítség kölcsönös volt. Persze a lányok sem maradtak ki a tollfosztásból, már csak azért sem, mivel télen más munka nemigen akadt.

A fosztás délután két óra tájban kezdődött, négy-öt óra tájban megszakadt, ilyenkor ki-ki hazafutott megetetni, megitatni a malacot, becsukni a ludakat, a ház körüli aprómunkát elvégezni. Estére újra összejöttek, de ez volt csak az igazi, mert már a lányok is jöttek és később a legények. Sok ember sorsa volt itt eldöntve, sok lányt a „szájukkal” férjhez adtak, ki kihez való, már itt gondolok a rangra, pénzre, mert a rang az ám nagyon számított. Nem számított, sánta volt-e a jelölt, csak rangja és pénze legyen. Egy ilyen sokat emlegetett történet volt, amikor azt mondták a legénynek: „*Te, hisz ez nem jól lát*”, mire ő azt felelte: „*De lát a Hosszú meg a Ballát*”. Ezek földparcellák, ahol a menyasszony hozománya volt, és bizony össze is házasodtak (persze el sem váltak). Sok vidám, szomorú és ma úgy nevezném: „horror történet” hangzott el, amitől bizony borsózott a gyerekek háta.

KARÁCSONY

A karácsonyi vacsora a családi béke ünnepe. Úgy kezdődött, hogy az ajtót kulcsra zárták, senki se zavarja a családot, mert akkor az egész évben nyugalom lesz. Seholy mosott ruha ne lógjon, mert akkor a családban valaki felakasztja magát. A gazda az asztal alá tette a báránykát, ez egy szalmatekeres volt szakajtóban, gabonakeverék, ebből kaptak az állatok, hogy egész évben bőven legyen minden. Járomszeget, hogy mindig kéznél legyen, ha netán felfúvódik a tehén, kalapácsot, fejszét, mert Szent József is ezzel dolgozott, nekik is egész évben legyen munkájuk. A gazdasszony megterítette az asztalt szitára. A szitába almát, diót, mézet tett, meg ostyát és fokhagymát, ez a bőség jele, hogy egész évben legyen minden. Mindenki tett a tányérra egy darabot azzal a megjegyzéssel, hogy gondoljunk azokra, akik még ma nem ettek. Sőt a háziasszony minden sarokba is dobott egy diót, hogy az egereknek is legyen. Ez a vacsora a bőség jele, amilyen gazdagok vagyunk karácsonykor, olyan gazdagok leszünk egész évben. Aztán a háziasszony leült és nem kelt fel egész vacsora alatt, mert ha felkel, nem fognak ülni a kotlós tyúkók a tojásokon. Ezután a családban lévő lányok szolgálták ki a családot.

Az apa elkezdte a vacsorát, almával. Azt annyi felé vágta, ahány tagja volt a családnak és mindenkinek adott egy szeletet azzal a mondással: „*Ha elve-sző, énrám kiabáljal.*” Szegény nagyapámnak sokszor nem is maradt az almából, olyan nagy volt a család. Majd ostyát ettek mézzel és fokhagymával megkenve, hogy egész évben erősek legyenek, ezután túrós és mákos pomposka és tejes leves következett. Diót törtek, ha a dió rossz volt, betegséget jelentett. Vacsora után már nagyon nagy ünnep volt, még a szemetet sem vitték ki, csak a sarokba söpörték. Másnap, Nagykarácsonykor még diót törni sem volt szabad, mert akkor egész évben minden törni fog, szerencsétlen lesz a keze. Nagykarácsonykor látogatóba sem mentek, mert akkor az egész évben csavargók lesznek. De Karácsony másodnapján, Istvánkor már volt bál is.

ÚJÉV

A szilveszteri bálnak tradíciója volt az újévi malac, amit éjfélkor sorsoltak ki. Újévkor köszönteni jártak, de csak a férfiak, az asszonyok nem, mert az szerencsétlenséget jelentett volna. Legszerencsésebb köszöntésnek vették, ha a koma volt az első. Minél többen jöttek köszönteni, annál jobban érezte magát a család. Örömmel hallgatták a szebbnél szebb verseket. A kisebb fiúk egyszerűbb köszöntőt mondtak, például:

*Kicsi vagyok mint a gomba,
Mégsem állok a sarokba,
Kicsi szívem, kicsi szám,
Boldog Újévet kíván!
Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.*

*Kicsi vagyok, székre állok,
Onnét egy nagyot kiáltok,
Boldog Újévet kívánok!
Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.*

*Ajtó mellé állok, Száz koronát várok.
Boldog Újévet kívánok!
Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.*

A komolyabb fiúk így köszöntöttek:
*Angyal száll az égből, ruhája hófehér,
Csillagokon lépked míg a földre leér.
Angyal, édes angyal, lebbentsd fel a fátylad,*

*Hogy az új esztendőben ne legyen sok bánat.
Hozz reánk örömet, áldást, békességet.*

Hogy házunk felett fényesebben süssön a nap.

*Bort, búzát, békességet,
Munkát, kedvet, egészséget.
Boldog Újévet kívánok!
Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus*

*Az Újévnek reggelén, köszönteni jöttem én.
A fiúi szeretet visz elejbe engemet.
Legyen boldog mint maga a szerencse csillaga,
Fejem felett fellobog, erejéből szétpattog,
A gazdának bort, búzát,
Gazdasszonynak tyúkot, ludat, hizó disznót,
Ötöt, hatot, jó nagyokat.
Boldog Újévet kívánok!
Dicsértessék az Úr Jézus Krisztus.*

Ezért a köszöntésért almával, dióval ajándékozták meg a gyerekeket, majd később pénzzel is.

FARSANG

A farsang a tél vidámabb szakasza volt. A hosszú farsang a szép lányoké, a rövid a csúnya lányoké, mert nem volt idő a legényeknek válogatni, vitték aki jött. Nagybőjtben megint nem volt szabad zajos multságoknak lenni. Farsangban volt a „gyurikázás”, amikor a lányok összefogtak, karonfogva elfoglalták az egész utat, és énekelve járták az utcákat. A házaspárok pedig „fassangolni” jártak. Fánkkal, siskával, borral, pálinkával kínálták a vendégeket, az asszonyokat tiszta vízzel, hogy ne álljon félre a kontyuk. Egyre gyakrabban lehetett a legények énekét is hallani:

*Hej angyalok, szép mennybéli cselédek,
Veletek én sorsot nem cserélek,
Dalommal a mindenséget bejárom,
Nyitra megye legszebb lánya a párom.
Ha az Isten megfogadna bojtárnak,
Egymillió csillagjára vigyázzak.
Valamennyit beterelném tehozzád,*

Nálad lenne a csillogás mennyország.

És ha már valaki nem annyira bírta a dalolást, mondókát mondott:

*Nem keskeny az utca, csak szoros,
Nem tántorgok én, csak kicsit cifrázom,
Ez énnékem mindennapi szokásom.*

Farsangban volt a kilenkcenc avagy kövér csütörtök, ezen a napon fogadták meg az aratókat és megvendégelték őket, füstölt oldalassal, kolbásszal. De ezen a napon, mikor ölés volt, mindenhol kolbászt vagy oldalast fogyasztottak, mert jött a nagyböjt. Volt a farsangi fánk, az asszonyok versenyeztek, hogy ki tud jobb fánkot sütni. Volt a kocsonyafőzés. Farsang hétfőjén már reggel kilenc órától készültek a bálra, mert már reggeltől volt a bál, melynek nemegyszer verekedés lett a vége. Egyszer már délben két halott is volt. Ezt a farsangot máig is emlegetik. A faluban akkor egy évig semmilyen zajos mulatságot nem engedtek meg az előljárók.

Amelyik legény 27 éves koráig nem nősült meg, annak adót kellett fizetni, úgy mondták: „gyügeadót” fizet.

A farsangot háromnapos bállal zárták le. Vasárnap, hétfő, kedd éjfélig. Szerdán reggel mindenki templomba ment, és homlokára a pap hamuval keresztet rajzolt, hogy emlékeztesse: „porból lettél, porrá leszel”. Majd jött a Balázsáldás, mely megóvta a gyerekeket a torokfájástól, főleg a torokgyíktől, amit még régebben nemigen tudtak gyógyítani.

NAGYBÖJT

Ez a legszegényebb családoknál már úgyis böjt volt, mert már fogytán volt a télire készített tartalék. A hét három napján megint csak nem ettek húst, többnyire vaját ettek, amit maguk köpültek. Gerenda alatt nem volt szabad köpülni, mert akkor nem ment össze a vaj. De ha öreg volt a tehén, köpülhettek akár a csillagos ég alatt is, úgysem lett belőle vaj. így szokták mondogatni. Böjti eledelnek számított a kötés is, ezt úgy készítették, hogy csíráztattak búzát, meg rozst, mikor kb. 1 cm volt a csírája, leőrölték és vízben kimosták. Az édes vízbe liszt lett keverve és siskóban két-három órán át sütötték, de mivel a kötés szeretett kifutni, az edény közepébe nádpalcát tettek, hogy ezen menjen ki a pára. A gyerekek mégis az edény szélére kifutott kötést szerették a legjobban, mert ez volt a legédesebb.

A nagyböjti étrend így alakult egyes helyeken:

Hétfő: tésztaféle (táskaleves)

Kedd: gombócleves, sült krumpli

Szerda: árpakása, kukoricakása
Csütörtök: krumpliomácska, krumplipaprikás
Péntek: fokhagymaleves, darás, túrós vagy mákos tészta
Szombat: krumplikása, cigánylaska
Vasárnap: húsleves, hús

Ekkor már egyre gyakrabban mondogatták a közmondást: „*Karácsonyra kalács, húsvétra kenyér, pünkösdre kenyér, ha lesz, oldal, kolbász, szalonna, parasztnak jó volna*”

Milyen is volt az a táskaebéd? No, ehhez is szép elbeszélés fűződik: Egyszer találkoztak egy kislánnyal, aki kifelé tartott a határba. Megkérdezték tőle:

- Hová mész?

- Sziketre az ebéddel. (Ez egy ma is létező düllő)

- És mit viszel ebédre? (Ezt azért kérdezték, mert a kezében csak egy gébre volt és a hátán meg valami himbálózott)

- Hát táskát.

Igen, kezében a leves volt, a hátán a „táska” bepakolva, mert nem lehetett a levesbe beletenni, mivel elázott volna.

A táskát úgy készítették, hogy a tésztát vékonyra nyújtották, rétes-szerűre. Vajon vagy zsíron pirított hagymát tettek bele és összezsavarták. Tíz-tizenöt cm-es darabokra vágták, a végét benyomkodták, forró vízben kifőzték, a tésztavizet berántották. Tálaláskor mindenki kapott a tányérjára egy táskát, kanállal összevagdalta, és rátették a levest. Finom ebéd volt. Néhány családban még ma is készítik ezt az ételt, főleg az idősebbek. De a hétszer melegített árpakása volt a legjobb, ez még máig is így van.

HÚSVÉT

A húsvétot negyvennapos nagyböjt előzte meg. A húsvéti feltámadási körmenet nagyon szép volt. Húsvétvasárnap a nagylányok és kislányok is mind új ruhát kaptak. De jött a hétfő. Jaj volt az asszonyoknak, főleg a lányoknak, mert amelyik lányt a legény a farsangi bálon kiforgatta, beporolta, azt húsvétkor meg kellett locsolni. Ha valamelyik lány a farsangi bálon sokat táncolt, az sok locsolóra számíthatott. Minél több öntözője volt egy lánynak, annál nagyobb lány volt a faluban. Volt amelyik hús vödör vizet is kapott. Főleg ha gazdag volt. A húsvétot nagy bál zárta le. A húsvét után jöttek a tavaszi munkák, a föld előkészítése a jó termésre, ami a megélhetést jelentette. És itt véget értek a játékok és a szokások...

Húsvéti köszöntők:

*Zöld erdőbe jártam,
Kék ibolyát láttam,*

*El akart hervadni,
Szabad-e locsolni?
Ajtó mellett állok,
Piros tojást várok.
Ha nem adnak párjával,
Elszököm a lányával!
Én vagyok a török,
Öntözködni jövök.
Ha nem adnak piros tojást,
Mindent összetörök!
Én ki kertészlegény vagyok,
Virágokat ápolgatok.
Hallottam, hogy itt is van egy rózsza,
El akar hervadni, szabad-e locsolni?*

Anyósnak:
*Zöld a moha, zöld a páfrány,
Meglocsollak házi sárkány!*

TAVASZ, NYÁR

Hát igen, itt a tavasz, minden új életre kel, és a búzaszentelő körmenettel kezdetét veszik a tavaszi munkák.

A gazdák azon igyekeznek, hogy az árpa mihamarabb a földbe kerüljön, majd a mák, a cukorrépa és a kukorica, így májusra már bőven akadt kapálnivaló.

De a földművelők fő dolga mégis az aratás volt. A farsangban megfogadott aratók június vége felé egyre gyakrabban kémlítették az eget, vajon milyen idő lesz aratásra? Mert ha zápor, zivatar jött, ledőlt a gabona, s akkor nagyon nehéz az aratás. A kaszás és marokszedő is nagyon megdolgozik, és a termés is gyengébb.

Az aratók előre megkapták a nekik kijáró „kommenciót”, fát, zsírt, lisztet, szalonnát, hogy aratás alatt legyen miből főzni.

Az álló gabonában öröm volt a munka, és ha eljött az idő, minden kaszás gondosan kikalapált kaszával, a marokszedők sarlóval, örömteli izgalommal fogtak neki az aratásnak. Mire az első kévék keresztbe kerültek, a gazda is kijött megnézni az aratókat, és jó munkát kívánt nekik.

A marokszedők úgymond „megkötötték” a gazdát, vagyis a karjára három kalászt és virágot kötöttek, ezért a gazda borral kínálta a munkásokat, és a karjára kötött csokrot büszkén viselte. De közös erővel tovább dolgoztak,

hogy a termés mihamarabb a raktárba kerüljön. Az aratás egy hétig, tíz napig tartott.

Ha az aratást befejezték, aratókoszorút készítettek, amit ünnepélyesen vittek a gazdának, nemegyszer dalolva, főleg ha több pár arató volt. Az aratókat tárt kapuval illett fogadni, a gazdasszony ilyenkor, mikor átlépték a kaput, egy puttony vízzel öntötte le az aratókat, hogy „lemossa az aratás porát”.

A gabonát szekereken behordták, a szérűskertbe szép asztagokat raktak, nagyon büszkék voltak a szépen megrakott asztagokra. Majd a cséplésnél a férfi a zsákolásnál segített, minden tizedik zsák az aratóé volt, és még egy szekér szalma. A kukorica betakarításnál minden tizedik kosár, a kóróvágásnál minden harmadik kéve.

A legtöbb családban ez volt a fő kereset, ez volt a télirevaló.

NAGYKÉRI LAKODALOM

Lakodalom. Ez a szó ma már örömmel tölt el mindenkit. Nem így volt valamikor. A lakodalmat a szülők készítették elő, és így ők választották ki lányuk vagy fiuk számára a jövőbelit azzal a jelszóval, hogy „majd összeszoknak”. Gazdaság és rang szerint bizony össze is szoktak, mert ha más nem, összetartotta őket a föld és a gazdaság, amit művelni kellett, mert a megélhetést jelen-tette.

A násznagy, vagyis a keresztapa elment a vőlegénnyel lánykérőbe, ahol mindjárt meg is beszéltek, mikor mennek a fiatalok a templomba. A hirdetés így hangzott: „*Szárász István és Szládics Mária leánya, Zsófia, Mali Péter és Kovács Anna fia, Pál házasságot kívánnak kötni, hirdettetnek először. Aki valamilyen akadályt tud a házasságkötéssel kapcsolatban, jelentse a helybeli plébánián.*” Mikor a három hirdetés elhangzott, egy héttel a lakodalom előtt a dorozsbák összehívták a vendégeket. A menyasszonynak is volt dorozsbája, a vőlegénynek is. Nádpálcájukra és kabátjukra nagy fehér szalag volt kitűzve. Dalolva jártak a faluban úgy, hogy a falu lakói kíváncsian néztek ki a kapun, kinek a dorozsbái és kit mennek lakodalomba hívni. Az utolsó daloló dorozsbák Nagykéren 1949-ben voltak. Azóta a meghívókat a keresztapa fia hordja szét, vagy valamelyik rokon fiú. Régen a dorozsbák ilyenkor szavalni szoktak:

„Bátorsággal lépünk e hajlékba,

Az ég áldása szálljon a benne lakókra.

A házigazdától bocsánatot kérünk,

Hogy e tisztas házilakba belépni merészeltünk.

Jövetelünk okát elmondom én bőven.

*Egy szép ünnepnap van nálunk készülöben,
Melynek jövő vasárnap 3 órakor tartjuk meg a torát,
Készített a gazdánk.... bőséges vacsorát.
Szíveskedjenek tehát házinépestől nála megjelenni,
És vacsora után a táncban is részt venni.
Ezzel befejeztük jövetelünk célját,
És e házi népre kérjük az Isten áldását."*

A menyasszony öltöztetése nagy gond volt. A csizmájába rozsmaringot tettek és az volt a jó, ha a menyasszony nagyon sírt, mert az öregasszonyok azt mondták: „*Hagyjátok, hadd sírjon, legalább jó fejősteheneik lesznek*”. Ilyen és még ehhez hasonló megjegyzések hangzottak el öltöztetés közben. Nem volt még akkor „kötelező” a fehér ruha, mindenki olyat vett fel, amilyen volt. Ma már mindenki a legszebb fehér ruhát varratja a lakodalomra.

Nagy hangsúlyt fektettek a koszorúra, ami fehér viaszos virágokból készült és csak az a menyasszony tehette a fejére, amelyik „tisztá” volt, pedig zöld színekkel csak a szűz lányok díszíthették. Ez a kettő nemegyszer vita tárgya volt főleg a lakodalom után, mert azért akkor is voltak szerelmi házasságok és „koraszülött kisbabák”. A mondás még máig is jár a faluban, hogy a kisbaba születését nem a lakodalomtól kell számolni.

Esküvőre a vőlegény ment (megy) a sor elején a koszorúslánnyal a menyasszonyért. A templom felé a menyasszony a sor végén megy a dorozsbával. Ez is gondolkodási idő volt (azt jelentett) a menyasszonynak, vőlegénynek. A sort a szülők és a cigányzenészek zárták. Zenével kísérték az új párt a templomba, ahol kimondták a boldogító igent.

Uzsonnára a vendégek a menyasszonyi házhoz mentek, ahol fehér kávéval, ma már borjúpörkölttel vendégelik meg a lakodalmas sereget. Este nagy dalolással, borral, pálinkával, rácsos kaláccsal megrakva viszik a menyasszonyt a vőlegényhez vacsorára A lakodalom fénypontja a vacsora A vendégeket aszerint ültetik be, hogy ki milyen rokon. Legnagyobb rokon a keresztapa vagyis a násznagy. Ő a menyasszony mellé ül. Napjainkban a vacsorát újra szokás imával kezdeni. A dorozsba minden étel felszolgálásakor szép verset is mond.

A dorozsba megverte pálcájával az ajtófélfát és így kiáltott:

„Ácsi! Imához...

*Midőn Krisztus Urunk a Jordán folyóhoz ért,
Meghagyta tanítványinak, hogy mosakodjanak és
Törülközzenek, hogy Isten eledeléhez tisztátlan
Kézzelel ne nyúljanak.*

Ezért én is ezzel a kis vízzel kedveskedem

*Násznagy uramnak és a többi vendégnek, hogy
Tisztátlan kézzel az Isten eledeléhez ne nyúljanak.
Tessék... "*

Egy tányérral és nádpálcára kötött fehér zsebkendővel körbejárta az asztalokat. A tányérba pénzt tettek, a zsebkendőbe jelképesen törülköztek a vendégek és elkezdődött a vacsora.

Leveshez:

*Behoztam az első tál ételt,
Égész úton imádkoztam, hogy el ne ejtsem.
Szakácsné asszonnyal jól megüszereztettem és megszóztam.
Örülök, ha a tálát viszik ki üresen.
Akkor tudom, hogy a vendégek gyomra nem maradt üresen.
Tessék...*

Főtt húshoz:

*Gyöngé borjúhúst hoztam tormával.
Csak harminc tavasszal járt az anyjával.
Szegény gyöngé állat a szénát nem ette,
Azért csak a korpát nyelte.
Tehát vigyázzon mindenki a kése élére,
Nehogy kicsorbitsa a tányérja szélébe.
Tessék...*

Savanyúhoz:

*Itt a jó becsinált gyömbérrel, babérral,
Szedjen belőle ki-ki jó tányérral.
Tegnap találkoztam egy gavallérral,
Kinek a zsebe tele volt tallérral.
Olyan bámulatos volt a kövérsége,
Tudom, becsinált volt az elesége,
És volt neki hat-hét felesége.
Tessék...*

Töltött húshoz:

*Behoztam a kakast, vele a jércét,
Hogy hogy jutottam hozzá, szépen elmesélem.
Szaladgált a kakas a jérce nyomába,
Mint a vőlegény a menyasszony sarkába
Pecsenyéhez:*

*Ó te kis malacka, gyere búcsúszóra,
De hamar eljött neked a végóra
Tessék násznagy uram, metélje apróra,
Ósapáink azért voltak oly vének,
Mert sok pecsenyét evének.
Tessék...*

Hurkához:

*Behoztam a hurkát,
Vegyenek róla furmát.
(A menyasszony vegyen róla furmát).*

Tortához:

*Kerek félét hoztam, jó ez változásnak.
Engedjünk helyet a régi szokásnak,
Meg van cukrozva, ember láthatja,
Akárki elébe kerül, igen cukros fajta,
Édes szájú nők nagyon kapnak rajta,
Mert mindegyiküknek igen édes az ajka (torkos fajta).
Tessék...*

Borhoz:

*Uram, ezt a jó borivót fogadd kegyeidbe,
Mert a vizet még a csizma szárán sem szerette.
Otelló, Kadarka, e kettő keverve,
Sok szép kéri nóta lakik ebbe benne.*

Vacsora után bekötötték a menyasszony fejét, vagyis asszony lett a lányból. Fejére fikető került, majd később szalaggal kötötték alá a kontyát. Kezdődött a menyecsketánc. Még máig is erre a nótára forgatják az új asszonyokat: „*Asszony, asszony, az akarok lenni...*”

Az új asszonyt a dorozsba hozta be, de még mielőtt az igazi jött, mindenféle maskarákat, öregasszonyokat kínáltak a fiatalembernek, azzal a mondással: „*Behoztam az új asszonyt, elfogadjátok?*” Persze nem fogadják el, csak amikor az igazi jön, és mindjárt kiszabják az árát.

A fiatalembernek csókokért kell kiváltani a párját és a táncolók közül kiszabadítani. A fiatalasszonyt az egész rokonság kiforgatja, csak azután jut hozzá a párja

Ekkor emelkedik a hangulat a legmagasabb fokára, és közben ki is virrad. Az utolsó nóták közé tartozik még máig is ez a nóta:

*Nem, nem, nem, nem, nem, nem, nem megyünk mi innen el,
Míg minket a házigazda bunkósbottal ki nem ver.
Ha nem tetszik a házi úrnak, hogy mi itten mulatunk,
Vigye el a házát innen és mi itten maradunk...*

KÖTÉS ÉS SISKASÜTÉS

A nagybőjti eledelek közé tartozik a máig is sokat emlegetett „kötés”. Jó volt, finom volt, csak már senki sem emlékezett a pontos receptre. De végül is sikerült valakit találni, aki máig is szívesen süti a „kötist”. Igaz, nem kis nehézséggel, de sikerült rábeszélni, hogy a kamera előtt is csinálja végig Veres Magdolna. Segítség is akadt Veresné Janyik Otil és Maly Rózi néni személyében.

A búzát és a rozst már jó előre otthoni öntözés mellett kicsíráztattuk. A bemutatás az őrléssel kezdődik. Miután a ritka anyagról leszedtük a kicsírázott gabonát, kétszer leőröltük, kimostuk, kicsavartuk, ebből édes vizet kaptunk. Ebbe az édes vízbe tettük bele a lisztet és jól kidolgoztuk, amit aztán lábasokba raktunk, de csak félig, hogy ki ne fusson. Ezt 2-3 órán át sütöttük 180-200°C-on (mint a kalácsot).

Az eredmény nagyon jó lett, amint azt a felvétel is bizonyítja, nem futott ki, és finom édesre sikerült. A csíra jó hatásáról gondolom nem kell írni, beszélni.

Mi így készítettük: 6 dcl búza, 6 dcl rozsz, amit 8 l vízben kimostunk, 5 l vízhez adtunk 3,5 kg lisztet.

Szponzorunk is volt, a rozst Száraz Antaltól kaptuk. Ezúton is köszönjük! Mivel a kötés soká sült, közben egy finom „siska” receptet is kipróbáltunk, amit szintén szívesen megosztunk a kedves olvasókkal. Otil szakácsnőnk a siskát a következőképpen készítette. Hozzávalók: 1 kg simaliszt, 1 egész tojás, 2 tojássárgája, 4 kanál olvasztott vaj, 1 kocka élesztő, csipetnyi só, olaj a sütéshez, lekvár és porcukor a tetejére.

Jó étvágyat kívánunk hozzá!

ÚJRAKEZDÉS!

A II. világháborúban 52-en veszítették életüket. A sebek még be sem hegedtek, de már újabb megrázkódtatás érte a falut. A kitelepítés a következő lakosokat érintette: Bálint Mihály, Banyár Vilmos, Csebic János, Dobrotka János, Gróf Pál, Palatyka Ferenc, Száraz Elek, Száraz Ferenc 3, Száraz János, Száraz László, Száraz Orbán, Száraz Vendel, Szőke László, Valaska Viktor, Banyár Antal, Banyár Miklós, Batyka János, Bőjtös István, Csebic

Pál, Dobrotka István, Gróf István, Gróf Mihály, Kazán József, Kianek József, Palatyka Miklós, Száraz Béla, Száraz Ferenc, Száraz Ferenc 2, Száraz Ferencné, Száraz István, Száraz Kálmán, Száraz Kálmán 2, Száraz Mátyás, Száraz Mihály, Száraz Pál, Száraz Pál 2, Száraz Vilmos, Szládicssek Pál, Valaska János, Valaska Vendel, Veres János.

Ezeket a lakosainkat 1945 augusztusában Magyarország nem fogadta be. A kitelepítettek több napon át a párkányi határon voltak, majd az érsekújvári internálótáborban, de miután a magukkal vitt 30 kg csomagjuk elfogyott, hazaengedték őket.

De mire jöttek haza...

Lidi néni így emlékezik:

A kisöcsém egyéves volt. Édesanyám újra kezdte szoptatni, mivel nem volt neki mit enni adni. Én már nagylány voltam és egy kis segítséggel hazaszöktem, az volt a szerencsém, hogy a vonaton találok egy nagykeri családdal, kiknek papírjuk volt, és az apa azt állította, hogy én is a lánya vagyok. Másképp biztosan megverték volna a katonák, mert amint észreveték szökésem, keresni kezdtek.

Hazajöttem, otthon az öreg nagyapámat találtam. Mindenünk odaveszett. Ekkor sírva fakadtam:

- Istenem! Minek jöttem haza? Mi lesz a szüleimmel, testvéreimmel? - Pár nap múlva ők is hazajöttek. Újra nekifogtunk a munkának, mert muszáj volt, az élet ment tovább.

Később a fiatal legényeket szedték össze és vitték ki Csehországba munkára, ahol béresként dolgoztak. Volt, aki fél év múlva, volt, aki hamarabb hazajött vagy szökött.

1945 októberében ezek a következők voltak: Botlik László, Csebik Lajos, Fehér Mihály, Gróf József, Kisucki István, Krizsan István, Krizsan Pál, Kovács Pál, Lábai Béla, Mali József, Száraz Ferenc, Száraz Tibor, Száraz Vendel, Szládicssek Béla, Sztranyák Pál, Takács Milán, Vas János, Veres Béla

A szomszéd faluban, a komjáti vasútállomáson már vagonok vártak ránk, hogy a nagykerieket elvigyék, talán az egész falut.

De 1947-48-ban jött a reszlovakizáció, aki szlováknak vallotta magát, azt hagyták, így sokan, hogy mentsék családjukat, kis vagyunkájukat, inkább szlováknak vallották magukat.

Majd a csere következett. A faluba szlovák lakókat hoztak, akikre én emlékszem, az két fiatal házaspár volt. Itt élték le életüket, de hogy szlovákok voltak-e? Én mindig magyarul hallottam őket beszélni, mivel közel laktak hozzánk. Én a különbséget abban láttam, hogy nem voltak római katolikusok, mert Nagyker 100%-ban katolikus falu volt még akkor.

Sok nagykeri Csengődön telepedett le, amiből mára nemcsak rokonság, hanem barátság is lett a két falu között. Minden évben meglátogatjuk egymást, és a faluk futballcsapatai barátságos futballmérkőzésen mérik össze erejüket, melynek vége a most divatos „gulyásparti”.

A kitelepítettek névsora: Boszorád Ferenc, Cseri Pál, Cseri Orbán, Dojesán Pál, Fehér András, Krizsan István, Krizsan Pál, Mrázik Ádám, Palatyka Ferenc, Szabó Vendel, Szládics Vince, id. Sztranyák Ferenc, ifj. Sztranyák Ferenc, Sztranyák Vendel, Zsemle Pál.

Ezenkívül más magyarországi községekkel is baráti kapcsolatban állunk, pl. Szöny és Balatonkenese, és más faluktól is kaptunk ajánlást.

Mostanában mintha kicsit magába zárkózott volna falunk lakossága. A mindig szorgalmas, dolgozó lakóknak mintha elment volna a munkakedvük, vagy talán az bántja őket, hogy a munkájukat nem értékeli eléggé.

A nagykeriek szívében egy nagy fájó pont, hogy már 70 éve szenteltek legutóbb Nagykérről papot, kevesen merik vállalni a főiskolát, pedig ha több tanult ember maradna itthon, biztosan nagyot lendülne falunk fejlődése.

De mi így is nagyon büszkék vagyunk falunkra, amely nagyon szép! Itt szület-tünk, és itt is akarunk békességben és boldogságban élni!

FŐ UTCA (DERÍK)

A legtöbb emberre jelleméből ragad rá valamilyen ragadványnév. Gondolom hasonlóan van ez városokkal, falvakkal és azon belül az utcákkal is.

Ezt próbáltam felkutatni szülőfalumban, Nagykéren is, honnan, miről kapták nevüket az egyes utcák, és mi a rájuk jellemző. Főleg a régi térképet nézve, ott még csak három utcából állt a falunk: Derík, Apáti, Malom utca.

Ami most itt elhangzik, az mind szájhagyományból ered, kb. 50-60 évre visszamenőleg. Azokat az embereket faggattam, akik ezekben az utcákban születtek, laknak, vagy élték le életük javát.

Ha azt a szót hallom: „derék”, egy minden jó tulajdonsággal rendelkező, megtermett embert képzelek magam elé. Azt hiszem ebből kifolyólag kapta a nevét a mi mai Fő utcánk is, régi nevén Derék, illetve Derík.

Kezdjük mindjárt az utca elején: itt a templom és a máig is szép parókia, ehhez még tartozott egy gazdasági udvar is. Szemben most a községi hivatal áll, régebben ez volt az új iskola, mert mellette volt a régi egy tanítói lakással. Majd távolabb a Pánek üzlete, tovább menet a Kianek asztalosmester volt, akinél mindig két-három inas dolgozott és tanult. Itt minden vasárnap délután nagy asszonyserег ült ki a „kisszékre”, és nézték a járókelőket, de főleg a lányokat, akik minden délután sétálni mentek.

Szemben a Bocék szeszfőzdéje, a pálinkafőzde, mellette a mai Tóth vendég-lő, ami szintén nagy gazdasági épület volt, béresekkal. De a későbbiek során volt kocsmá, mellette vaskereskedés, majd cipőüzlet. Átellenben pedig a Zlatinckiek kovács- és bognárműhelye, ahol szintén inasok és segítők dolgoztak. Mindjárt mellette a posta hivatala volt, és az udvarában lakott falunk híres krónikása, Dojcsán Jani bácsi. A postahivatal egybeépült szintén egy kocsmával, ami arról volt „híres”, hogy 38-ban farsangkor már délben verekedés következtében két halott volt. Az udvarán tűzifatelepet működtettek, ahol már szemet is lehetett kapni. Kicsit arrébb a balfélen szintén volt egy üzlet, aminekén már csak a bezárt ajtajára emlékszem, de az elmondások szerint ott is lehetett a petróleumtól kezdve mindent vásárolni és hitelbe kapni.

Amiért gondolom, hogy a Fő utca nevet kapta, ott volt a községháza, amihez egy szép jegyzőlakás is tartozott. Ez mostanáig már sok minden volt, többek között egészségügyi központ, de még így is a falu legszebb épületeihez tartozik. Ami még említést érdemel, elsőnek volt az utcában betonjárda, villanyáram, és itt kezdték építeni az első portalanított utat. Az utca mindkét felét akácfa díszítették, és az a szép szokás járta, hogy minden szombaton ki-ki a saját háza táját szépen megöntözte, összesöpörte, mert hát nem volt ilyen szép zöld, mint most, a kint csavargó libák, kacsák, miegyebek mindent lelegeltek és összepiszkítottak. A mostani szép csipkevirág bokrokat és tujafákat az akkor még működő Kiskertész Egyesületnek köszönhetjük. Ma már ilyen-olyan vezetékek tartkítják, de ez a mi kényelmünket szolgálja. Az érdekességek közé tartozik még az is, hogy ha egy traktor végigpöfögött az utcán, mindenki kinézett az ablakon.

Az utca végét Faluvégnek hívtuk, ami kétfelé vált, jobb felől a Gyepre, bal felől a Keskenybe. A három utca torkolata nagy játszótérre alakult át az évek minden szakában, de főleg télen, mivel mindkét oldalán nagy, vízzel telt gödör volt, úgy hívtuk: Tanya, amiből nyáron sem fogyott ki a víz, de főleg téli örömökre szolgált: csúszkálásra. Ami megfogó élmény máig is a számomra, ahogy a legények kanyarogni jöttek. Megpatkolt csizmában, sarkon 7-8 méteres kanyart is lértak a jégre, amit aztán lépéssel mértek le, hogy kié a hosszabb.

HÚSVÉTI TRAGÉDIA

(elbeszélés)

A gazdag lány az gazdag, ha szép, ha csúnya. Ha sántít, azt mondják: nem baj, ha nem lát, lát helyette a Hosszú meg a Ballát, ahol a nagy parcella földek vannak, ami a hozomány. Még talán a csúnyábbak a szerencsésebbek.

Bözsi nem tartotta magát a legszerencsésebbnek, azért, mert ő a gazdag egyetlen Bodori lány, és még szép is. A farsangi bálon majd széjjeltépték a legények, hogy csak egyet is táncolhassanak vele, mert ez már feljogosíthat arra, hogy húsvétkor megöntözdhessék. Mert akit farsangkor beporoltak, azt húsvétkor meg kell öntözni, ez a mondás járja már régóta a faluban. No és ha már a házba jutottak, azt sokan arra használták fel, hogy átvegyék a gazdaságot - már akit a gazdaság érdekelt -, mert ilyen is volt.

Bözsinek szép szőke, göndör haja és gyönyörű kék szeme volt. Már ez is elég lett volna, hogy minden legény szeme megakadjon rajta, hát még akit a hozomány is érdekelt! A vígkedélyű kislány szívesen lemondott volna a gazdaságról, csak az álmaiban is látott szép fekete hajú Gáspárral táncolhatt volna egész este, aki úgy vitte a karján, hogy talán a földet sem érte a lába.

Gáspár nemigen merte táncra kérni a nemcsak szép, de gazdag lányt, hisz ő csak a szomszédék kocsisa volt. Pedig nemegyszer akadt meg rajta a szeme, amikor a kertben szorgoskodott, de vett egy mély sóhajt és még erősebben fogta meg a vasvilla nyelét.

Igaz ugyan, hogy Bodori uramnak az volt a véleménye, nem kell, hogy gazdag legyen a vő, csak szeressen dolgozni, ügyes legyen. Mert hát Böske hozományából akár tíz gyereket is felnevelhetnek, ha mindketten szorgalmasan dolgoznak. Sőt, mi több, tetszett is neki a szomszédék kocsisa: hogy az milyen szekeret tud rakni, és a kaszával milyen sűrű rendet vág, de főleg az, hogy ő akármilyen korán is kelt, a fiút már ott hallotta füttyörészni a szérűskertben, végezte reggeli munkáját. Akár a pacsirtával is versenyt füttyölhetett volna, olyan szépen tudta a szebbnél szebb magyar nótákat. És a nótát, no meg a jó bort szintén szerette Bodori gazda.

Am Sára asszony, a felesége, aki még mindig egy jó erőben lévő, tűzről-pattant menyecske, más véleményen volt: „Mindenki magához valót keresen!”... És ahogy mondják, hogy az anya a lánya szívébe lát, úgy Sára asszony is a lánya szívébe látott. Bár még együtt nem látta őket, igyekezett hátul a kertben a tyúkok etetése közben a legény tudtára adni, hogy nem is óhajtja őt a lánya közelében látni. Minden kertben lévő munkát ő végzett azzal az ürüggyel, hogy Böskének tanulnia kell sütni-főzni.

Abban az évben a farsang rövid volt, a húsvét pedig korán jött, és habár előtte jó idők voltak, húsvét hétfőjére csúnya felhők takarták el az eget, ráadásul az eső is szitálni kezdett.

De ez nem változtatott semmit Sára asszony hangulatán: vígan készítette a húsvéti sonkát, tojást, arra gondolva, hogy majd most sorra veheti a lánya körül legyeskedő legényeket, és talán sikerül is valami jóra való vőlegényt kinézni a lánya számára, akire majd felhívja a figyelmét este, ha bálba men-

nek. Mert minél hamarabb megy férjhez, annál jobb, hogy mondják, hogy milyen kapós.

Jöttek is az öntözők, ötösével, tízesével. A szép rózsás vödör oda volt készítve a kúthoz, de talán még a gémeskútnak sem tetszett, mert nyikorgott a sok hajtogatás alatt. Kapott is Böske minden öntözőtől egy-két puttonnyal is. Attól függ, milyen gazdag a legény, olyan bátran mert öntözni. Majdnem a könnye buggyant ki, amikor meglátta a szomszéd kapufánál támaszkodni azt a füttyörésző legényt, éppen mikor a tizedik puttony vizet kapta. Annak szeme sugarától még a vizet sem érezte hidegebbnek. Hej, ha az anyja más véleményen volna, most az az erős karú legény szabná meg, hogy kitől mennyi vizet kapjon, mert ha már a lánynak udvarlója van, az szabja meg, hogy kaphat-e, és mennyi vizet a menyecske. Mert így szokás. Ő biztosan nem engedte volna, hogy ebben a csúnya időben így agyonöntözzék, de hát az anyja gondolja, hogy annál frissebb lesz.

Az elázott ruhát még csak kicserélte Böske, de a sűrű szőke haját nem tudta kicserélni. Úgy ment el a nagymisére, hogy a hajából csöpögött a víz, kendőt meg csak nem tesz a fejére, ahogy az anyja mondja Pedig hát tehetett volna, vagy éppen nem kellett volna elmenni a nagymisére, akkor talán az ebéd is job-ban ízlett volna. Sára asszonynak nem nagyon tetszett a lány, aki máskor vidám, csak úgy árad belőle a szó, most meg összehúzódik, olyan fagyos még bent a szobában is.

Am estére felélénkült, és vidáman készült a bálba, szép ágasszalagot kötött a hajába, és elhatározta magában, hogy több ilyen húsvétot nem akar. Csináljon az anyja, amit akar, ő ma este csak egyetlen legényhez lesz kedves! Hiába választotta ki az anyja a neki való vőlegényt.

És ahogy gondolta, úgy is tett. Éjfél tájban, amikor a hölgyválasz következett, a falu leggazdagabb legénye várta, hogy Böske felkéri a táncra, de az nem tette. Hanem megvárta, míg minden leány táncolni ment, s a szíve a torkában kalapált, ha csak a legények felé nézett, ahol Gáspár állt. Hirtelen elhatározta magát, hát legyen, ami akar... Nem is tudja, a többi hogyan történt. Csak akkor tért kicsit magához, amikor a cigányok a csárdást játszották, akaratlanul jött ki a száján:

- Mondd, Gáspár, aztán miért nem jöttél el öntözni? Húsvétkor minden legénynek el szabad menni a lányokhoz!

A legény kérdően nézett a lányra, majd tréfásan így felelt:

- Számoltam, hogy hány puttony vizet kapsz, és ha már az első nem lehettem, hogy megakadályozzam, megtoldani nem akartam, hisz még a jó Isten is öntözött az égből, gondoltam elég...!

- Elég, elég - szölt Bözsi kissé elpirulva.

A hölgyválasz után szegény legény, gazdag legény egyaránt megértette, hogy kinek tartogatta Bodori Böske a szép mosolyát. Csak Sára asszony nem. Hát ebbe a lányba belebújt az ördög? - gondolta Hazafelé szemrehányást is tett neki:

- Te lány, elment az eszed? Úgy legelteted a szemed a szomszédék kocsián, mintha ő lenne a leggazdagabb vagy a legszebb legény a Föld kerekén! Száraz Icsko majd szétpukkadt mérgébe, biztosan meg is haragszik, nem is tudom, hogyan hozzuk helyre ezt a butaságot, amit elkövettél! Vagy talán nem láttad, hogy még engem is felkért egy táncra? Igaz, nem a legfiatalabb, de rangban hozzád illik, meg aztán legalább már megvan a magához való esze. Mikor reggel öntözni volt, milyen udvarias is volt! Még arról sem feledkezett meg, hogy megérdeklődje, Cifra nevű tehenünk, aki beteg volt, rendben van-e!

- Nem tudok én semmit, csak azt tudom, hogy rá vagyok a legdühösebb! Láttá már, hogy csuromvizes vagyok, mégis büszkén odakiáltotta a legnyeknek: „*Na, még én is adok neki egy kis ráadást!*”

- Te lány... - duzzogott tovább Sára asszony, de Böske csöndesen annyit mondott:

- Ugyan, hagyja anyám! Anélkül is úgy zúg a fejem, olyan furcsán fáj, mint még soha

- Igen, hát persze, fáj, mert megmondom az igazat, nem hozzád való az a kocsi... bár tudom, hogy apádnak tetszene...

Másnap reggel Böske feje nehezen pihent a párnán, arca piros, mint a pipacs virága Anyja a konyhából kiáltott rá:

- Na mi az? Téged a tegnapi víz nem felfrissített, hanem inkább megszegettette veled az ágyat?

A leány nem válaszolt, csak a szemeit erőltette, de sehogy sem akartak kinyílni, csak csukódtak. Feje szédült, keze mintha ólomból lenne, talán meg sem bír mozdulni, a torka száraz...

- Egy kis vizet, anyuskám!

Erre az anyja bemegy, ijedten csapja össze a kezét: Szent Isten! S szalad az uráért az istállóba:

- Gyere gyorsan ember, valami baj van a Böskével, úgy lángol az arca, mint a tűz, a szemei meg olyan zavarosak, mint a Nyitra vize, mikor megárad!

Bodori gazda a törekhordó kosarat szecskástól eldobja, s fut be a lányához a szobába.

- Mi a baj, kislányom?

- Semmi, semmi apuskám, csak a fejem nagyon fáj.

- No, akkor talán egy kiadós náthával megúszod, mondtam én anyádnak, hogy sok lesz a víz, igazán nem öntözésre való idő volt tegnap.

- Majd én kikúrálom - szólt az anyja kissé megnyugodva -, jó meleg homok a mellére, kamillka tea Az majd segít.

De biz nem segített, sem a meleg homok, sem a kamillka tea. Szerdán a nagy láztól már félrebeszélte a Böske:

- Ne öntsetek le... forró a víz... Gáspár ne hagyj leönteni... elég, elég! Édesanyja simogatására kicsit megnyugodott.

- Ez így nem mehet tovább! - szólt az apa, aki nem mozdult lánya mellől. - Orvosért kell menni! Szólok a Gáspár gyerekeknek, ha ügyes, estére itt lehet a városból az orvossal.

Amaz ügyes is volt, nem kímélte sem magát, sem pedig gazdája lovait: ő megizzadt, a lovak tajtékosak voltak, mire a városba ért. A doktor éppen nem volt otthon, várni kellett. Egy örökkévalóságnak tűnt, pedig fél óra sem telt el.

- Doktor úr, kérem, gyorsan!...Majd az úton mesélem el, hogyan is történt!

- Igen, igen - bólogat az öreg orvos -, falun ez rossz szokás, minden évben van hasonló eset. Hajtson fiam... talán még nem érkezünk későn!

Biztatás nélkül is hajtott Gáspár, ahogy csak a lovak bírták. Mire hazaértek a faluba, Böske már nem kiabált félre, sőt, mintha kicsit jobban lett volna. Gáspár a falnak támaszkodva várta az orvos véleményét, vajon mi baja annak a lánynak, akinek közelsége őt is mindég lázba hozta?

A doktor a beteg csuklóját fogta, nézte az óráját, majd még jobban megvizsgálta a mélyen alvó lányt, aki már rég nem tudta, mi is történik körülötte. Az orvos arcán sötét árnyék suhan át, majd csöndesen, szinte önmagának mondja: *„Ez a húsvét, ez a húsvét, mindig mondtam, hogy bolond ünnep ez. Sok volt a víz, és hideg... készüljenek fel mindenre!”*

Az apa rémulten kiáltott fel, az anya sikoltott: *„Doktor, mindenünk a magáé, csak gyógyítsa meg!”*

- Itt már csak a jó Isten segíthet, én tehetetlen vagyok.

Gáspár fakó arccal támogatja ki az ájuldozó asszonyt, és miközben vízzel itatja, csendesesen mondja, mintha nem is az anyát, hanem önmagát biztatná: *„Ta-lán a jó Isten segít, reggelre biztosan jobban lesz...”*

Valóban jobban lett, és ahogy gondolta Böske, hogy több ilyen húsvét nem kell neki, nem is volt. De az a szép sem, amiről álmodott.

„ZÖLDHASÚ MATILA” (elbeszélés)

Történt úgy a hatvanas évek derekán, gyönyörű márciusi vasárnap volt. János bácsi e napon kapta meg az értesítést, hogy ha vadász akar lenni, az egy évi vadászjelöltség után leteheti a vizsgákat, és megkaphatja a vadászengedélyt, amit már régen szeretett volna. Bár már hatvanas évei derekán járt, de még mindig jó erőnek örvendett, és a vig kedélyéről is híres volt.

- Anyjukom, add a kalapom gyorsan, mert még lekésem a vonatot - csapja a fejére a kalapot. - No és a zöldhasú matilákkal is ide, hogy az áldomást tud-jam fizetni (mert akkoriban a százkoronás zöld volt).

- No, no, olyan biztos vagy benne, hogy áldomást fog kelleni fizetned? És ha nem teszed le a vizsgát? - kérdezte a felesége, egy tűzrólpattant parasztaszszony.

- De anyjukom, tudod-e, hogy mondja a nóta? - s tánclépéssel mutatja - „Olyan nincs, nem is volt, nem is lesz.” Mit gondolsz, nem tudok én nyulat lőni? Azért, mert az agyaggalambokra nem ment a lövés, még a nyulat eltalálom. Abból fut egyszerre sok, ezeket meg csak úgy egyenként dobálják, az egyiket erre, a másikat arra, sosem oda, hova várom! De majd meglátod a nagyvadászaton, ott lesz majd durrogás!

- No, én azt nem fogom meglátni, drága vadászjelölt úr. Először is azért, mert vadászni biztosan nem megyek, másszor meg lehet, hogy azért, mert ha így készülsz, még könnyen a vonat is itthon hagy!

- Jaj, gyorsan a matilákkal, és már itt sem vagyok! - az asszony a szoknya ráncai közül kotorja elő a pénzt, amit János bácsi kicsit fejcsóválva vág zsebre.

- Aztán tudod... születésnapomra puska, kalap!

Ahogy a városba ér, kicsit mintha remegni kezdene a lába Mi lesz, ha tényleg nem sikerül a vizsga? Erre éppen egy vendéglő elé ért. No, hisz itt a bátorító! Be is tért, egy-két feles és minden újra a régi fényben ragyogott.

Miután odaért, nemsokára szólították:

- Száraz János!

- Igen, Száraz János vagyok, még ha esik is!

A vizsgáztató tanár kicsit meglepődve csóválta a fejét, s kérdezte, hogy honnan való.

- Én kérem kéri lennék. Jobban mondva nagykéri, mert van Kiskér is, de Kiskér, Nagykér most már egybe Milanovce.

- Jó, jó, ezt tudjuk, de mondjon nekünk talán valamit a vadászatról! Úgy tudom, hogy maguknál az egyesület foglalkozik fácánkeltetéssel.

- Ne is tessék mondani! Foglalkozik bizony! Ha rágondolok, most is a hátamon mászkálnak!

- Aztán mik mászkálnak a hátán - kérdezi a vizsgálztató - a kiscfácánok?

- Dehogya a kiscfácánok! Én ezekre a vizsgálztatókra nagyon készültem, kérem szépen, úgy, hogy amikor a vadászgazda megbízott az egyik szombaton, hogy ügyeljek az akkor éppen kelő kiscfácánokra, magammal vittem a könyvet is, hogy ott majd tanulni fogok. De mivel nagy volt a pistryogás, gondoltam az apró állatok biztosan éhesek, hát kikerestem a könyvből, mivel is élnek, oda volt írva.. Nagyon szeretnek hangyabolyban kapirgálni, ahol élelmet is találnak. .. Hát nem késtem, fogtam egy zsákot, mivel a határ szélén lakik a gazda, gondoltam, hozok nekik egypár hangyabolyt, hadd legyenek már nyugton. Fel is szedtem lapáttal vagy tizet, és siettem haza

- Nagyon sietett? - kérdi már mosolyogva az egyik vizsgálztató.

- Persze, előre csak siettem, de később már futottam, én ugyanis nem figyeltem arra, hogy a hangyabolyban hangyák is vannak! Csak a kiscfácánokra gondoltam, csak már mikor a nyakamba bizseregtek, no meg a hátam közepén. Amikor hazaértem, már ott volt a többi vadász is, „hogy kiengedjék a kiscfácánokat a hangyabolyba kapirgálni.” Hogy milyen gyorsan vettem fel az „Ádám-kosztümöt”, azt csak ők tudnák elmesélni!

- Hogy mivel élnek a kiscfácánok, azt látjuk, hogy tudja, és biztosan nem felejtje el.

- Nem bizony! - bólogatott magának János bácsi.

- De mondjon talán valamit a vadászkutyákról! Milyen fajtát ismer? Melyik a legjobb fajta ön szerint?

- Az én fajtám...

- Hogy-hogy a maga fajtája? Maga csak nem kutya?

- A, dehogya! - mondja nagy komolyan -, de van nékem egy kutyám, látják, én már öregebb ember vagyok, kint lakom én is a falu szélén, és ha étvágyam jön nyúlhúsra, mert én ám nagyon szeretem a vadpecsenyét, csak elengedem a Bodrit, és hoz az nyulat, nem is kell vele mennem.

Egy kicsit már ingerülten szólt az egyik vizsgálztató:

- Mondja, Száraz elvtárs! Miért akar maga vadász lenni?

- Miért, miért, hát azért is, hogy mondják, feketén van puskám!

- Hogy-hogy magának feketén van puskája!? - néztek össze meglepődve a bírák.

- Már nincs, kérem szépen! - szólt ártatlan képpel János bá.

- Hát hol van?

- Elmesélem én azt szépen sorjában, hogy hogyan volt és hogyan nincs. Van nékem egy nagyon jó vadász szomszédom, aki nekem mindenbe segít - csak úgy magának mondja - a kis piszok. Erre a vizsgálztóra is segített. Vidám,

jókedvű pasas, szereti a természetet. A faluba úgy lakunk, hogy kertjeink a határba nyúlnak, nem igényelnek kerítést. Bár az asszony eleget mondja, hogy télen bejönnek a nyulak a kertbe, és megrágják a szép fiatal fákat, mégsem kerítem be. Csak jöjjenek, gondoltam, én majd elintézem őket. A vadpecsenyét nagyon szeretem, mint már említettem.

- Igen, igen - fészkelődtek már a bírálók.

- Mindig szerettem volna vadász lenni, de valahogy mindig elhúzódtam. Így aztán csak feketén löttem néha egy-egy nyulat, hogy a szomszédom ne tudja. Minden vadászatra elmegyek vele, s végig kell könyörögnöm a napot, hogy csak egyet is engedjen löni...

- Aztán miért nem engedi?

- Mert ő azt állítja, hogy én - veri a mellét János bá - nem tudok löni... a kis piszok - fűzi hozzá a bajusza alatt. - Mikor egyszer odaadta a puskáját, megkérdezhetik akárkitől, akkor éppen foglyokra vadásztunk. Úgy kilöttem a sógora szájából a pipát, hogy csak a csutka maradt ott! De ki a fene tudta, hogy a sógor a kukoricásban van? Még ha reá célzok, akkor sem löttem volna jobban! - meséli ártatlanul tovább. - 0 nemegyszer látta, most már tudom, hogy hogyan csalom törbe a fáciánt, vagy lövöm meg a nyulat... pedig én még csak nem is sejtettem... a kis piszok! Mindent megtettem, csak hogy a kert végébe csalogassam a nyulakat, aztán már csak azért imádkoztam, bár csak eltalálnám.

- No és eltalálta?

- Várjon csak... eltaláltam... De mit! Az egyik nap hajnalban csöndesen lopóztam a kert vége felé - mutogatta -, nem lépdestem, csúsztam, négykézláb másztam. Hát mit látnak szemeim? A káposztásban egy gyönyörűen megtermett tapsi hegyezi a fülét! Rá se hederít a reá leselkedő veszélyre! Egyet sóhajtottam: bárcsak eltalálnám, és már lövésre is emeltem a puskámat - mutatta, mintha a vizsgáztatókra löne - bumm, bumm... ott maradt! S mint vadászkuTYA ugrottam az elejtett zsákmányhoz. Nyúlok a hátsó lábához, hogy felvegyem: szalma... vagyis szalmával kitömött nyúlőr! Ekkor megéreztem a fejem tetején a forró nap sugarát, s mintha kacagást is hallottam volna De körül sem néztem, fogtam a puskát, leballagtam a kert alatt hőmpolygó folyóhoz, és a vízbe dobtam a puskát. És most itt vagyok.

- Hát János bácsi, a természet és a vadpecsenye szeretetéből egyesre vizsgázott, a többiről majd írásban értesítjük.

- Köszönöm, köszönöm, de tudják, miután nyugdíjba mentem, én lettem a csósz a szövetkezetben és célpont a kocsmában! Mert csósz puska nélkül csak arra jó, hogy a tolvajnak a zsákot föladjja - s csak úgy magának fűzi hozzá: rongy banda, de jól játszik...

Képmelléklet

Lakodalmas menetek

Száráz Ferenc és neje 1950-ben

*Csebik Emerencia szül. Száráz
és Száráz Ilona szül. Csebik
1950-ben*

Száráz István és Kovács Gizella

*A menyasszony Szárazné Kovács
Gizella, a koszorúslányok:
Száraz Ilona és Gáhi Lili*

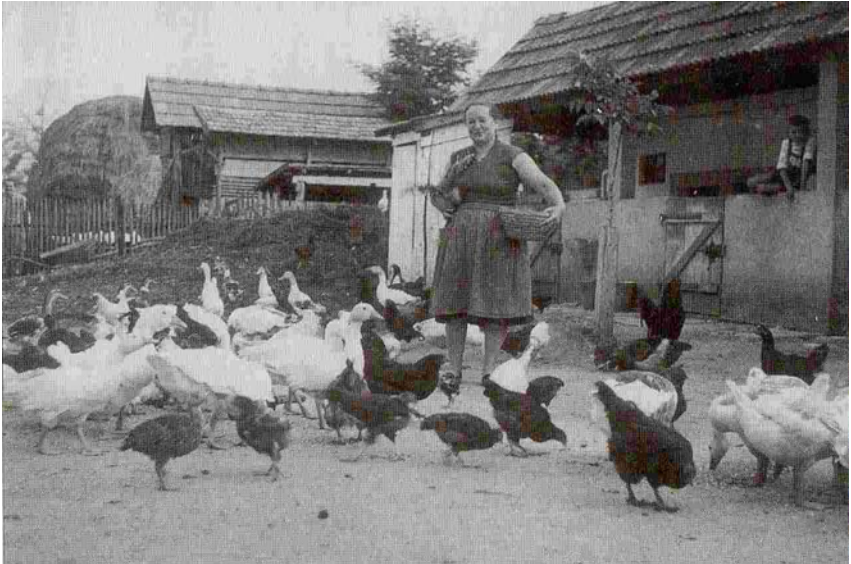

Lakodalmas menetek

Mulató ifjúság 1960 körül

Száráz Kálmánné Csebik Zsófia a baromfiudvarban, 1950

Gazdasági udvar cséplés előtt, 1950

Közös munka Cserdaútban, 1935

Vásongatyások húsvétkor, 1962

*Lányok nagykéri
népviseletben, 1930*

*Lábai Mária és Margit
édesapjukkal 1924-ben*

*Száráz Kálmán és neje, Csebik
Zsófia népviseletben, 1933*

*Csebik Zsófia nagykéri
népviseletben, 1930*

*Szládicsek Lajos és Janyik József
regruták 1930-ban*

Az első bicikli a Derékon

A nagyéri táncsoport 1956-ban, ami a mai napig is sikeresen működik

Száráz András és Cseri Teréz fiukkal Árpáddal

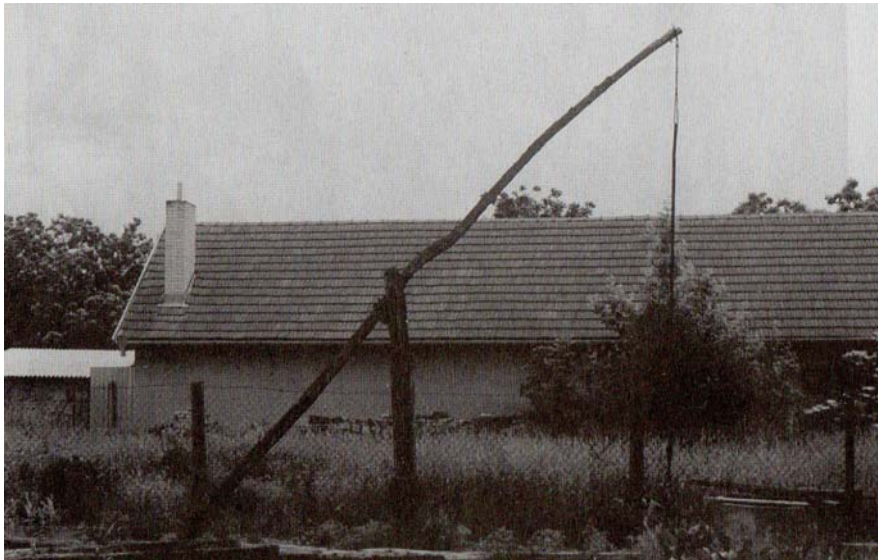
Utcai terefere 1958-ban

Házimunkák közben 1954-ben

A kultúrház átadásán 1937-ben

Az utolsó gémeskutak egyike a faluban

Nagykéri gyerekek az aratókoszorúval, 1981

Lektori vélemény

a Nagykéri hagyományok, népi szokások c. néprajzi munkához

Nagy öröm számomra, hogy a nagykériek néprajzi kincskereső munkájának értékes gyűjteményét elsőként olvashatom. Külön megtiszteltetés számomra, hogy lektori véleményezés útján hozzájárulhatok ezen gyűjtemény megjelenésének előmozdításához.

A gyűjtemény egyedi értékét növeli az a tény, hogy jó áttekintést kapunk Nagykér község népi szokásairól, néphagyományairól.

Bevezetőben olvashatunk a falu krónikájából, majd ezt követi a néphagyományok sorozata logikai sorrendben, vagyis évszakok és főbb ünnepek szerinti elrendezésben; tollfosztás, amelyet adventi időszakban, karácsonyig végeztek el az asszonyok. Ezt követik a karácsonyi, újévi szokások, köszöntőkkel kiegészítve. A következő, nagyon fontos időszakra hívja fel a szerző a figyelmünket, ez pedig a vidám farsang, értékes a „siska és a kötés” sütéséhez szükséges receptek ismertetése, amelyet a nagyböjti étkezési szokások ismertetése követ. Húsvéti locsolással kapcsolatos szokásokról is olvashatunk, ezek kiegészítése-ként öt verset is közölnek a gyűjtők.

A tavaszi és a nyári teendők megemlézése után egyedi értékű a „lakodalmi szokások” kimerítő feldolgozása

Az elbeszélésekkel egészen emberközelié válnak az olvasó számára Nagykér lakói és a mű gyűjtői.

A nagykéri tájszólás leírását külön ajándékként értékelem.

Kiegészítésként:

A gyűjteményt kiadásra ajánlom, mert egyedi, forrásmunka és hiánypótló kiadvány lesz. A munkát kiegészítené és értékét növelné, ha a gyűjtők folytatnák szorgos munkájukat és (hogya még ezidáig nem valósult meg) feldolgoznák a gyermekvárás, születés, keresztelés, halottvirrasztás és temetés néprajzi értékeit is.

Magyar Béla
Az Érsekújvári Regionális
Művelési Központ szakelőadója
Érsekújvár, 2005. március 22.

Az alábbiakban a nagykéri tájszólás néhány jellemző szavát adjuk közre:

adjál - aggyá

adtak - attak

áldomás - ádomás

alma - óma

becsukni - becsuknyi

boltba - bódba

böjt - böt

bugyi - bugyogó

csinálták - csináták

csizma - csizsma

délután - díután

dió - gyió

dunyha - dunna

egér - pocik

erre - ére

farsang - fassang

fejére - fejire

felét - felit

felül - föllü

férjhez - firhő

fokhagyma - fokhajma

fonó - fonyó

forralt - forált

föld - föld

földje - földgye

főzelék - omácska

hívni - hinya

ilyenkor - illenkor

játszani - jáccani

jönni - gyünnyi

kakas - kokas

kolbász - kóbász

kellett - költött

kenyér - kinyér

kiabál - kurjant

kiabáltak - kiabáltak

kínáltak - kínáltak

kukorica - kukurica

lakodalom - lagzi

legény - legíny
ma - máma
már - má
menni - mennyi
mész - mész
méz - míz
mindjárt - mingyá
padlás - pallás
párna - vánkus
petróleum - petrolíny
rá - rája
sima - síma
sírní - rínya
szedte - szette
szép - szíp
szilva - szíva
szomszéd - szomszíd
tányér - tányír
tehén - tehíny
toll - tollú
történt - törtínt
utca - ucca
utcaajtó - verécke
venni - vennyi

Zárszó – Utószó

Akinek van múltja, lesz jövője....

Örülök, hogy így sikerült megírni ezt a könyvet, és remélem, hogy a szülők, nagyszülők még mást is hozzátesznek, válaszolva a gyermekek kérdéseire...

A szerző

Meracia a regulačná technika
Výroba rozvádzačov
Veľkoobchod

Piaristická 2
949 01 Nitra
tel.: 037/542360

Malokýrska 1168
941 07 Veľký Kýr
tel-fax.: 037/542363

Gyurcsekné Kisucki Ili: Nagykéri hagyományok, népi szokások

Első kiadás

Kiadta a KT Könyv- és Lapkiadó Kft., Komárom

Felelős kiadó: Dr. Szénássy Árpád oki. mérnök

Nyomta: Nec Arte Kft., Komárom

207/2005

ISBN 80-8056-466-3

www.velkykyr.sk

Mgr. Daniel Száraz / 2010